

ŁUKASZ ĆWIKŁA¹

Katedra Historii Średniowiecznej
Wydział Filozoficzno-Historyczny
Uniwersytet Łódzki
ORCID 0000-0002-3564-7838

PRUSOWIE I ICH SĄSIEDZI, CZYLI Z BADAŃ NAD ROZSIEDLENIEM RODOWYM SZLACHTY POWIATU BRZEZIŃSKIEGO (CZĘŚĆ POŁUDNIOWA) DO POCZĄTKU XVI W., CZ. 2

The Prussians and their neighbours; from studies on the ancestral settlement of the nobility of the Brzeziny district (southern part) to the early 16th century, part 2
Abstract

This article continues the investigations into the ancestral affiliations of the nobility who held their estates in the southern part of the former Brzeziny district. Based on source material and the literature on the subject, an overview of the noble families is provided, drawing attention to their coat-of-arms affiliations and the settlements which their respective representatives inherited (also temporarily). A map summarises the analysis.

Keywords: noble property, family settlements, the nobility, Brzeziny district, genealogy

Abstrakt

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację dociekań nad przynależnością rodową szlachty, która posiadała swoje dobra w południowej części dawnego powiatu brzezińskiego. W oparciu o materiał źródłowy oraz literaturę przedmiotu dokonano przeglądu rodzin szlacheckich, zwracając uwagę na ich przynależność herbową i osady, w których dziedziczyli (także przejściowo) ich poszczególni reprezentanci. Podsumowaniem podjętej analizy jest mapa.

Słowa kluczowe: własność szlachecka, rozsiedlenie rodowe, szlachta, powiat brzeziński, genealogia

Niniejszy artykuł stanowi naturalną kontynuację podjętych już wcześniej badań nad rozsiedleniem rodowym szlachty posiadającej swoje dobra w południowej części dawnego

¹ Łukasz Ćwikła – adiunkt w Katedrze Historii Średniowiecznej w Instytucie Historii Wydziału Filozoficzno-Historycznego w Łodzi. Prowadzi badania nad osadnictwem i strukturą własności ziemskiej w Łęczyckiem i Sieradzkim oraz społeczeństwem szlacheckim w późnym średniowieczu. E-mail: lukasz.cwikla@uni.lodz.pl.

powiatu brzezińskiego². Tekst wieńczy mapa, która ilustruje tytułowy problem i stanowi zarazem podsumowanie obu części.

Uwagę wypada teraz skierować na miejscowość, która wprawdzie znajdowała się już w ziemi sieradzkiej, w powiecie piotrkowskim, ale nadal w bliskim sąsiedztwie gniazda rodu Prusów, czyli Lubiatawa. Mowa o **Zawadzie**³, z której pisał się Świętosław Szczenię herbu Łada⁴. Dodać należy, że zaznaczył on swoją pozycję na partykularzu sieradzkim, gdyż pełnił urząd podkoniego (1400-1410) oraz podsędka sieradzkiego (1411-1432)⁵. Dla podjętego zagadnienia istotny jest natomiast fakt, że jego ojciec, czyli Stanisław Szczenię⁶, pisał się z Kosowa i Woli koło Moszczenicy⁷. Ta ostatnia miejscowość była, co najmniej od 1518 r., w posiadaniu Lubiatońskich herbu Prus II⁸. Wspomnianą Wolę natomiast należy chyba utożsamiać z późniejszą Wolą Moszczeńską⁹ znajdującą się przecież w bliskim sąsiedztwie Moszczenicy. Pierwszy raz została ona wymieniona w dokumencie Jana Olbrachta z 1499 r.¹⁰ Wspomniana Wola Moszczeńska także znalazła się w rękach dziedziców z Lubiatawa, którzy w 1526 r. przeprowadzili podział majątkowy, w wyniku którego dobra w Moszczenicy zostały rozczłonkowane między braci Feliksa, Stanisława i Bartłomieja. Otóż Feliks otrzymał pół młyna wraz ze stawem rybnym, Bartłomiej wziął pół młyna i dwie karczmy, a Stanisław 2,5 łanu ról osiadłych, na których siedzieli kmiecie: Nowak, Maciej Chomątko, a na pozostałym półłanku Chawda. Z kolei Wola Moszczeńska przypadła Bartłomiejowi¹¹.

Wracając do postaci Świętosława Szczenię, należy zasygnalizować, że na jego dobra składały się także wspomniane wyżej Łagiewniki i Łazisko (należące również do Awdańców) oraz Brzustówka, które tworzyły klucz majątkowy znajdujący się na pograniczu dawnych ziem łęczyckiej, sieradzkiej i sandomierskiej¹². Liczbę wspomnianych osiadłości Świętosława należy poszerzyć jeszcze o znajdującą się w powiecie brzezińskim **Wolę Krzykowską**, którą posiadał wraz ze swoim bratem Janem, ale już w 1426 r. Święszek przekazał Warszowi z Krzykowic tę wieś, w zamian za łan pola w bliżej nieokreślonej Woli „Lazoskonis” oraz 200 grzywien¹³.

² Ł. Ćwikła, *Prusowie i ich sąsiedzi, czyli z badań nad rozszedleniem rodowym szlachty powiatu brzezińskiego (część południowa) do początku XVI w.*, cz. 1, „Saeculum Christianum”, 2021, t. 28, nr 1, s. 50-61.

³ Zawada, województwo sieradzkie, powiat piotrkowski, parafia Chorzęcin – zob. *Atlas Historyczny Polski, Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. K. Chłapowski, A. Dunin-Wąsowiczowa, S.K. Kuczyński, K. Pacuski, E. Rutkowska, S. Trawkowski, M. Wilska, red. H. Rutkowski, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1998, s. 136.

⁴ J. Szymczak, *Świętosław Szczenię z Zawady pod Nikopolem w 1396 r. (Marcin Kromer kontra Jan Długosz)*, „Rocznik Łódzki”, 1995, t. 42, s. 19.

⁵ *Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII-XV wieku. Spisy* (dalej: Urz.II/1), oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985, nr 189, 207.

⁶ Stanisław Szczenię pełnił w latach 1398-1399 urząd podkoniego sieradzkiego – Urz.II/1, nr 189.

⁷ J. Szymczak, *Świętosław Szczenię...*, op. cit., s. 17.

⁸ S.M. Zajączkowski, *Materiały z Metryki Koronnej odnoszące się do lokacji wsi na prawie niemieckim w dobrach szlacheckich w Łęczyckiem i Sieradzkim oraz dzieje odnośnych osiedli w XIV-XV w.*, „Rocznik Łódzki”, 1981, t. 30, s. 319.

⁹ Wola Moszczeńska, województwo sieradzkie, powiat piotrkowski, parafia Moszczenica – zob. *Atlas Historyczny Polski...*, op. cit., s. 134.

¹⁰ S.M. Zajączkowski, *Materiały z Metryki Koronnej...*, op. cit., s. 319.

¹¹ AGAD, Księgi grodzkie sieradzkie. Libri inscriptionum, ks. 7-8, k. 52v-53v.

¹² J. Szymczak, *Świętosław Szczenię...*, op. cit., s. 19.

¹³ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 464.

Opuszczając pogranicze łączycko-sieradzko-sandomierskie, wypada poświęcić nieco uwagi dziedzicom z **Małcza** oraz **Skrzynek**. Dobra te – wraz z Tarnowską Wolą (Wola Małecka) – należały u schyłku XIV w. do przedstawicieli rodu Roliców. Warto odnotować fakt, że właścicielami tych miejscowości byli Jan z Łąkoszyna¹⁴ oraz Stefan Puczek z Nędzrzewa¹⁵. Z kolei w początkach XV w. Małecz i Skrzyńki należały już do Zarębów z Królikowa, gdyż w 1408 r. pozyskali je Sędka, córka Mikołaja z Królikowa, wraz ze swoim mężem Wojsławem z Chróstowa z rodu Ogończyków. Wspomniany Wojsław, za zgodą Sędki, przekazał w 1427 r. Małecz i Skrzyńki Wawrzyńcowi Jelitce z Kotorzyca w zamian za bliżej niesprecyzowane dobra oraz dopłatę 600 grzywien¹⁶. Przydomek Wawrzyńca ewidentnie wskazuje na jego przynależność do herbu Jelita.

Warto odnotować fakt, że bliżej nieokreślony – gdyż na obecnym etapie badań nie można powiedzieć o nim zbyt wiele – Mikołaj z Małcza¹⁷ pojął za żonę Apolonię, córkę Andrzeja z Gutkowa, a zatem przedstawicielkę rodu Prusów, która występowała w źródłach jako Apolonia z Gutkowa i Olszowy lub jako Apolonia Małecka. W tym wypadku nie ma żadnych wątpliwości co do prawidłowej identyfikacji osoby. Otóż w 1520 r. wyrokiem sądu ziemskiego brzezińskiego miała ona dokonać intromisji w dobra Jana Bociana z Bieliny i jego żony Anny, które miała dzierżyć, dopóki wspomniani przedstawiciele rodu Bielinów nie spłacą jej 3 grzywien¹⁸. W tym samym roku w powiatowych Brzezinach Apolonia Małecka przyprowadziła przedstawicieli szlachty oraz woźnego sądowego przeciwko dziedzicom z Bieliny, ponieważ nie chcieli oni wwiązać jej w swoje dobra¹⁹. Widać zatem wyraźnie ewidentną tożsamość przywołanej wyżej postaci, na co wskazuje w sposób oczywisty kontekst sprawy sądowej.

Należy jednak zauważyć, że z czasem doszło do rozdrobnienia własności w Małczu, gdyż stanowił on nie tylko zaplecze Jelitczyków, ale również Korycińskich herbu Topór, a znaczna część tej miejscowości należała także do Andrzeja Frycza Modrzewskiego herbu Jastrzębiec²⁰. Odnotować należy, że w 1521 r. został poświadczony źródłowo Jan Koryciński, który pisał się z Małcza i Skrzynek, co poszerza niewątpliwie zasięg rozsiedlenia rodu Toporów²¹. Podsumowując zatem informacje na temat wspomnianych miejscowości, należy stwierdzić, że znajdowali się tu przede wszystkim Jelitowie oraz Toporowie, oczywiście w odniesieniu do początków wczesnej epoki nowożytnej. Należy bowiem pamiętać, że w związku z rozdrobnieniem własności dobra mogły przechodzić w posiadanie innych rodów szlacheckich i to nie tylko drogą transakcji majątkowych, ale również matrymonialną, kiedy to kobiety wносиły dobra w formie posagu swoim mężom.

¹⁴ Jan z Łąkoszyna pełnił urząd kasztelana łączyckiego w latach 1383-1430 – Urz.II/1, nr 83.

¹⁵ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 474, przyp. 779. Szerzej na temat Stefana Puczka zob. T. Nowak, A. Szymczakowa, *Stefan (Szczepan) Puczek z Nędzrzewa*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. 43, Wrocław 2004-2005, s. 149-150.

¹⁶ J. Malinowska, *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001, s. 75.

¹⁷ Małeccy pieczętowali się herbem Jelita – zob. K. Niesiecki, *Herbarz polski powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. 6, Lipsk 1841, s. 336.

¹⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Księgi ziemskie brzezińskie (dalej: KZB), ks. 3-4, k. 200v.

¹⁹ Ibidem, k. 214v.

²⁰ M. Wichowa, *Małecki epizod biografii Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Przyczynek do badań dziejów „małej ojczyzny” pisarza*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”, 2006, t. 6, s. 15.

²¹ AGAD, KZB, ks. 3-4, k. 220v.

Omawiając rozszedlenie rodowe na obszarze powiatu brzezińskiego, nie sposób pominąć **Brzeziny**, które stanowiły przecież stołeczny ośrodek tytułowego obszaru. Początkowo należały one do domeny monarszej. Pierwszym znanym właścicielem tej miejscowości był Borzywoj, wojewoda łęczycki w latach 1318-1333²². Dopiero u schyłku XIV w. Brzeziny znalazły się w posiadaniu szlacheckim. Otóż w 1388 r. jako dziedzic Brzeziny został poświadczony Prędota z Żelaznej herbu Rawicz, cześnik rawski, ale jego związki z Brzezynami potwierdza zaledwie jedna wzmianka źródłowa²³. Na przełomie XIV-XV w. został odnotowany Gniewosz wraz ze swoim rządcą (prokuratorem) Mikołajem Makówką²⁴. Można również przypuszczać, że Gniewosz był tenentariuszem w Brzezinach, gdyż – wprawdzie tylko raz, ale mimo wszystko – został w ten sposób określony w 1399 r.²⁵ Godny uwagi jest fakt, że wspomniany Gniewosz jest tożsamy z Gniewoszem z Dalewic herbu Kościeszka vel Strzegomia²⁶. Jako ciekawostkę warto wspomnieć, że próbował on rozbić małżeństwo Jadwigi i Jagiełły, oskarżając królową o niewierność²⁷.

Żoną Gniewosza była Joanna (Anna), z którą miał dwóch synów, czyli Gniewosza i Dzierżawę, oraz dwie córki: Dorotę i Elżbietę. Gniewosz (senior) zmarł w 1406 r., a znamienity jest fakt, że w tym samym roku jako dziedzic Brzeziny występował jego młodszy syn²⁸. Dodać wypada, że starszy syn, czyli imiennik swego ojca, również zrobił sporą karierę polityczną.

Na kompleks dóbr brzezińskich składały się miasto Brzeziny, wieś Brzeziny oraz dwie sąsiednie wsie, czyli Lipiny oraz Polik. Wspomniany już Gniewosz (młodszy) podjął próby powiększenia majątku. I tak, w latach 1420-1424 wszedł w posiadanie części wsi Grzmiąca, nabywając część od Heleny, żony Przybysława z Bedonia. Z kolei w 1428 r. nabył dobra w miejscowości Zawady²⁹ za 100 grzywien od tamtejszych dziedziców. Żoną Gniewosza była Elżbieta, córka Warsza z Michowa z rodu Rawiczów. Nie wdając się w zbędne szczegóły, należy zauważyć, że Elżbieta uzyskała unieważnienie małżeństwa, co prawdopodobnie nastąpiło w 1434 r. lub 1435 r. Jednak już w niedługim czasie, tj. najpóźniej w 1437 r., doszło do kolejnego jej małżeństwa. Tym razem wyszła za Jana z Gnatowic herbu Pierzchała, który od tej pory również pisał się z Brzeziny³⁰. Natomiast córka Elżbiety, czyli Anna, poślubiła Stanisława Gruszczyńskiego herbu Poraj, w latach 1454-1462 podczaszego sieradzkiego³¹, krewnego Jana Gruszczyńskiego, biskupa włocławskiego, a następnie arcybiskupa

²² Urz.II/1, nr 360.

²³ T. Nowak, R. Rosin, H. Wiklak, *Brzeziny i okolice do schyłku XVI w.*, w: *Brzeziny. Dzieje miasta do 1995 roku*, red. K. Badziak, Łódź-Brzeziny 1997, s. 45-46.

²⁴ *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419* (dalej: PKŁ), cz. 1, w: *Teki A. Pawińskiego*, t. 3, Warszawa 1897, nr 5597, 5600, 5623, 5649, 5650; cz. 2, nr 2159, 2259, 2271.

²⁵ *Ibidem*, cz. 2, nr 1259: „It. Paulus de Lagewniki et Martinus de Withcowice ad recognitionem dni capitanei Lanciensis vulgariter powoczzi dilacionem receperunt, tali modo, quod dns prefatus capitaneus debet fari, quod Paulus predictus Martinum de caucione fideiussoria ad instanciam dni Gnewosij tunc tenutatrij Brzezinensis penitus exbrigauit”.

²⁶ Identyeczność Kościeszki ze Strzegomią wynika ze zgodności godeł – zob. J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 161, przyp. 1.

²⁷ A. Strzelecka, *Gniewosz z Dalewic*, w: PSB, t. 8, Wrocław 1959-1960, s. 143.

²⁸ PKŁ, cz. 2, nr 2719: „Derslaus heres in Brzezini”.

²⁹ Mowa o miejscowości Zawady, znajdującej się w powiecie brzezińskim, w parafii Brzeziny. Miejscowości tej nie należy identyfikować z Zawadą znajdującą się w powiecie piotrkowskim – zob. *Atlas Historyczny Polski...*, op. cit., s. 136.

³⁰ T. Nowak, R. Rosin, H. Wiklak, op. cit., s. 49.

³¹ Urz.II/1, nr 161.

gnieźnińskiego³². W związku ze śmiercią Stanisława, hierarcha dokonał w 1462 r. sprzedaży Brzezin wraz z cłem Michałowi Lasockiemu herbu Dołęga, podkomorzemu i staroście łęczyckiemu³³. Należy jednak zauważyć, że duchowny nie występował jako właściciel Brzezin, a jako opiekun małoletnich wówczas synów Anny i Stanisława, czyli Macieja oraz Jana³⁴. Na mocy tej transakcji stołeczne Brzeziny znalazły się w posiadaniu rodziny o uznanej pozycji politycznej, gdyż wspomniany Lasocki pełnił prestiżowe urzędy. Warto przypomnieć, że był on starostą łęczyckim, podkomorzym dobrzyńskim i łęczyckim oraz marszałkiem nadwornym³⁵. Zaliczał się ponadto do grona bliskich współpracowników Kazimierza Jagiellończyka. Zmarł w 1472 r., toteż Brzeziny objął jego syn Stanisław³⁶, który wzorem ojca również odegrał rolę polityczną, gdyż od 1485 r. był podkomorzym poznańskim, w 1505 r. został wojskim sochaczewskim, w 1520 r. otrzymał bogate starostwo rawskie, a w roku następnym rzekł się wojstwa sochaczewskiego na rzecz rawskiego³⁷. Poprzez małżeństwo z Zofią, córką Jakuba Szydłowieckiego, kasztelana i starosty sandomierskiego (1506-1509)³⁸ i podskarbiego nadwornego³⁹, skoligacił się z wpływowymi rodami możnowładczymi. Warto podkreślić, że Stanisław rozbudował Brzeziny, zakładając w nich nową dzielnicę, nazwaną na cześć małżonki Szydłowcem. Zasięg jego majątności w powiecie brzezińskim można poznać po zapisie oprawnym na rzecz Zofii, której w 1519 r. zabezpieczył łączną kwotę 6868 florenów z tytułu jej posagu oraz wiana na mieście Brzeziny i okolicznych wsiach: Grzmiąca, Polik, Zawada, Gierałty oraz Kalonka⁴⁰. Zmarł w 1534 r. i został pochowany w uposażonym przez siebie kościele parafialnym w Brzezinach⁴¹.

Widać zatem wyraźnie, że Brzeziny znalazły się od drugiej połowy XV w. w posiadaniu liczącej się i dosyć wpływowej rodziny Lasockich. Odegrali oni pewną rolę nie tylko w Łęczyckiem, ale również w ziemi dobrzyńskiej i w bliskim otoczeniu króla, co niewątpliwie musiało budzić uznanie okolicznej szlachty.

Śledząc rozsiadanie rodowe na północ od Brzezin, należy zwrócić uwagę na Stryków, który stanowi zarazem najdalej wysunięty przyczółek objęty analizą. Znaleźć można tutaj ród Jastrzębców, do którego należał odnotowany już wcześniej Dzierśław Tłuk. Miał on trzech synów: Mikołaja, Michała oraz Piotra, który był już wzmiankowany (pierwsza część

³² Szerzej na temat Jana Gruszczyńskiego zob. K. Malinowski, *Gruszczyński Jan*, w: PSB, t. 9, Wrocław 1960, s. 55-57.

³³ T. Nowak, R. Rosin, H. Wiklak, op. cit., s. 49.

³⁴ Ł. Ćwikła, *Z ziemi dobrzyńskiej do łęczyckiej. Lasoccy herbu Dołęga i ich majątki w Polsce Centralnej do połowy XVI wieku*, w: *Brzeziny i region. Przeszłość w narracji interdyscyplinarnej. Archeologia – architektura – sztuka – historia*, red. L. Tyszlak, Brzeziny–Łódź 2019, s. 152.

³⁵ F. Kiryk, *Lasocki Michał h. Dołęga*, w: PSB, t. 16, Wrocław 1971, s. 541; *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 440, 776; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 473. Ł. Ćwikła, *Michał Lasocki (zm. 1472) – konfederat, rycerz, polityk. Przyczynek do badań nad sygnatariuszami konfederacji Spytka z Melsztyna z 1439 roku*, „Przełęcz Nauk Historycznych”, 19(2020), nr 2, s. 16-17.

³⁶ AGAD, KZB, ks. 3-4, k. 77: „Generosus Stanislaus Laszoczky de Brzezini”.

³⁷ H. Kowalska, *Lasocki Stanisław h. Dołęga*, w: PSB, t. 16, Wrocław 1971, s. 547.

³⁸ Zob. *Urzednicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falinowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 626, 891.

³⁹ Jakub Szydłowiecki był podskarbis nadwornym w latach 1494-1498 – *Urzednicy centralni i nadworni...*, op. cit., nr 779.

⁴⁰ AGAD, Metryka Koronna, ks. 33, k. 334-336; zob. T. Nowak, R. Rosin, H. Wiklak, op. cit., s. 50.

⁴¹ H. Kowalska, op. cit., s. 547.

artykułu) przy okazji pozwu w sprawie rozgraniczenia Ujazdu i Sangrodza. Piotr jako jedyny z rodzeństwa odegrał rolę polityczną w Polsce Centralnej. W 1423 r. uzyskał urząd miecznika łęczyckiego, w 1432 r. był już cześnikiem łęczyckim, a od 1438 r. sprawował godność kasztelana inowłodzkiego⁴². Warto podkreślić, że funkcję kasztelana łączył Piotr z obowiązkami wicestarosty tenuty inowłodzkiej. Jako kasztelan wziął udział w zjeździe piotrkowskim w 1453 r., na którym Kazimierz Jagiellończyk potwierdził szlachcie wszystkie dotychczasowe przywileje⁴³. Jako ciekawostkę można przytoczyć jeszcze fakt, że Piotr brał udział w wojnie trzynastoletniej z Zakonem Krzyżackim, walczył pod Chojnicami i dostał się do niewoli krzyżackiej, jak skrupulatnie odnotował J. Długosz⁴⁴.

Piotr Tłuk okazał się być dobrym gospodarzem, o czym niewątpliwie świadczy fakt, że starał się zgromadzić możliwie największy majątek ziemski w ziemi łęczyckiej, w szczególności zaś w powiecie brzezińskim. Wypada podkreślić za Alicją Szymczakową, że Piotr rozpoczął budowę kompleksu majątkowego od wsi Skoszewy oraz Ujazdu⁴⁵. W 1426 r. nabył od Stanisława z Ojrzanowa za 300 grzywien jego dział w Ujeździe oraz karczmy w Skoszewach, a ponadto otrzymał od niego dział w Zaosiu⁴⁶. Wymowny jest również fakt, że przedstawiciel Łazeków pisał się z Byszew, tj. Byszew Dużych, Skoszew⁴⁷ oraz Ujazdu⁴⁸, co wyraźnie wskazuje na zasięg jego majątności.

Wyrazem ambicji Piotra Tłuka ze Strykowa była zgoda króla Władysława Jagiełły na lokację miasta Ujazd. Monarcha wydał stosowny przywilej opatrzony datą 17 V 1428 r. w Nowym Mieście Nieszawie⁴⁹. Rok później, tj. 5 IX 1429 r., arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec erygował parafię w Ujeździe. W jej skład weszła odłączona od parafii w Rososze wieś Ujazd oraz Olszowa i Popielawy, które zostały wyłączone z parafii w Małczu⁵⁰.

Po śmierci Piotra Tłuka w 1468 r. Ujazd oraz Skoszewy przeszły w ręce jego dzieci z drugiego małżeństwa z Anną, córką Pietrasza z Wroczyń, czyli Jana (zm. 1472), żonatego z Małgorzatą z Boglewic, oraz Andrzeja (zm. 1474), którego małżonką była Katarzyna Gruszczyńska. Żona Jana została spleciona w 1472 r., a dobra rodzinne objęły córki Piotra, Krystyna i Katarzyna. Pozostała jednak nieuregulowana kwestia sumy oprawnej wdowy po Andrzeju, która na mocy ugody z 14 IV 1474 r. uzyskała prawo do korzystania z połowy wszystkich dóbr. W celu skwitowania samej zainteresowanej z niebagatelnej przecież kwoty 4 tys. florenów, Krystyna i Katarzyna 17 II 1476 r. dokonały znaczącej transakcji dóbr, których centrum stanowił Ujazd. Dziedziczki Strykowa przeprowadziły zamianę majątkową ze Stanisławem z Warszyc herbu Awdaniec, swoim bratem ciotecznym, od którego otrzymały

⁴² Urz.II/1, nr 152, 61, 17.

⁴³ A. Szymczakowa, *Piotr Tłuk ze Strykowa h. Łazęka*, w: PSB, t. 26, Wrocław 1981, s. 431.

⁴⁴ J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 12, red. J. Wyrozumski, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2004, s. 242.

⁴⁵ A. Szymczakowa, *Piotr Tłuk...*, op. cit., s. 431.

⁴⁶ R. Rosin, *Lokacja miasta Ujazdu*, „Rocznik Łódzki”, 1964, t. 9 (12), s. 107.

⁴⁷ Skoszewy uzyskały w 1426 r. prawo miejskie – zob. J. Szymczak, *Skoszewy – zapomniane miasto koło Łodzi*, w: *Scientia nihil est quam veritatis imago. Studia ofiarowane Profesorowi Ryszardowi Szczygłowi w siedemdziesiątolecie urodzin*, red. A. Sochacka, P. Jusiak, Lublin 2014, s. 151-169.

⁴⁸ J. Szymczak, *Ulicą Byszewską do Skoszew w gminie Nowosolna w powiecie łódzkim wschodnim*, „Zeszyty Wiejskie”, 2016, z. 22, s. 383.

⁴⁹ R. Rosin, op. cit., s. 107.

⁵⁰ W. Gliński, *Dzieje parafii św. Wojciecha w Ujeździe*, Łódź 2006, s.79.

jego część wsi Białej i dopłatę 6 tys. florenów⁵¹. Dodać należy, że dwa dni po tej transakcji, tj. 19 II 1476 r. siostry dokonały podziału majątkowego, w wyniku którego kompleks skoszewski (miasto Skoszewy i wsie lub działki w nich: Bedoń, Buczek, Byszewy, Kalonka, Moskwa, Polik, Witkowice, Wola Mieczkowa) przypadł Katarzynie⁵².

Z kolei rozległość kompleksu ujazdowskiego można poznać z aktu sprzedaży za 8000 florenów dokonanej w 1476 r. przez wspomnianego Stanisława Warszzyckiego Piotrowi Duninowi herbu Łabędź. Składały się nań zamek Ujazd wraz miastem starym i nowym (*castrum Uyasd in terra Lanciensi oppidumque vetus et novum dictum eciam Vyasd*) oraz szereg wsi: Zaosie, Tobiasze, Zaborów, Cekanów, Starzyce, Niebrów, Łazisko, Łągiewniki, Chorzęcin, Koluszki, Golbice, Besk, Sławęcín, Bielawy⁵³, Radlin, Kuczołów, Modrzewiec i Borowiec oraz dom z polem w Łęczycy. Wspomniana transakcja objęła również część sąsiedniego Niewiadowa⁵⁴.

Jak już zasygnalizowano, w posiadaniu Duninów znalazł się imponujący kompleks majątkowy. Po śmierci Piotra Dunina w 1484 r. losy jego majątności spoczęły na jego żonie Wincencjanie oraz na dość licznym potomstwie (5 synów i 3 córki). Warto wspomnieć, że Duninowa w 1493 r. zastawiła Łazisko, Niebrów, Łągiewniki i Chorzęcin Mikołajowi Wspinkowi z Będkowa za kwotę 300 florenów⁵⁵. Nie wdając się w zbędne szczegóły, dodać wypada, że Duninowie w następnych latach również dziedziczyli w Ujeździe.

Zataczając krąg i przesuwając się w kierunku zachodniej części dawnego powiatu brzezińskiego, w pobliżu granicy z dawnym województwem sieradzkiem, dociera się do **Chojen**, które leżały niemal na granicy wspomnianych ziem. W XV w. miejscowość ta dzieliła się na Chojny Małe oraz Duże, które w naturalny sposób rozgraniczała rzeka Olechówka. W omawianym okresie, tj. w drugiej połowie XV w., dziedziczył w obu miejscowościach Stanisław z Chojen Dużych herbu Jastrzębiec o zawołaniu Łazęka, który w 1491 r. wznosił tutaj kaplicę na prawach kościoła filialnego w Mileszkach⁵⁶. Zmarł on stosunkowo niedługo po tym ambitnym przedsięwzięciu (w 1495 r. w sądzie w Łęczycy zastępował go syn, zaś jako nieżyjący został wymieniony w 1498 r.). Jego synami byli: Piotr, Jan, Jakub (zmarł w 1494 r., czyli przed swoim ojcem) oraz Teofil. Wkrótce zmarł także ostatni z wymienionych sukcesorów, czyli Teofil (przed 1498 r.). W związku z tym jedynymi dziedzicami ojcowizny pozostali dwaj najstarsi bracia. Z kolei po śmierci archidiacona Jana⁵⁷ w 1507 r. pozostał tylko najstarszy z rodzeństwa, czyli Piotr, który w 1510 r. w sądzie ziemskim w Brzezinach

⁵¹ J. Szymczak, *Skoszewy...*, op. cit., s. 163; T. Nowak, *Dzieje Ujazdu do końca Rzeczypospolitej Szlacheckiej*, w: *Z dziejów Ujazdu koło Tomaszowa Mazowieckiego. Rezydencje. Kościół. Miasteczko*, red. L. Kajzer, Łódź–Ujazd 2005, s. 27.

⁵² O dalszych losach dóbr skoszewskich zob. szerzej J. Szymczak, *Skoszewy...*, op. cit., s. 163 i n.

⁵³ W tym wypadku chodzi o miejscowość Bielawy, która była identyczna z osadą o tej samej nazwie występującą w XVI w. na obszarze parafii Leźnica Wielka, a która obecnie już nie istnieje.

⁵⁴ S.M. Zajączkowski, *O wielowioskowej własności szlacheckiej w województwie łęczyckim w XV i pierwszej połowie XVI w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, 1969, Ser. I, z. 60, s. 87.

⁵⁵ AGAD, Księgi grodzkie łęczyckie, ks. 8, k. 363.

⁵⁶ Szeroko na ten temat zob. J. Szymczak, *Erekcja kościoła w podłódzkich Chojnach w 1492 r.*, „Rocznik Łódzki”, 1996, t. 43, s. 15-27; A. Szymczakowa, *Starania o kościół w Chojnach*, w: *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 45-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, red. T. Grabarczyk, A. Kowalska-Pietrzak, T. Nowak, Warszawa 2011, s. 477-482.

⁵⁷ Jan był kanonikiem łęczyckim w 1478 r., a ponadto archidiaconem łęczyckim w 1479 r. i pełnił tę godność jeszcze po 1504 r. – zob. A. Kowalska-Pietrzak, *Pralaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, s. 147.

zapisał swej małżonce Helenie 200 grzywien posagu i tyle samo oprawy na Chojnach⁵⁸. Można stwierdzić, że był to akt jego ostatniej woli, gdyż wkrótce potem zmarł. Ze związku ze wspomnianą Heleną miał on 4 zamężne córki, które jednak zdecydowały się dokonać sprzedaży majątku. Dnia 3 VI 1511 r. w powiatowych Brzezinach kobiety oświadczyły, że dobra ojczyste i macierzyste, jakie posiadają w Bedoniu, Mileszkach, Chojnach Dużych i Małych, sprzedają za kwotę 2 tys. grzywien Jakubowi Romiszewskiemu ze Stoków herbu Jelita⁵⁹.

Dobra te trafiły zatem w ręce przedstawicieli rodu Jelitów, którzy poprzez wspomnianą transakcję w sposób znaczący powiększyli swoje zaplecze majątkowe. Romiszewscy byli szlachtą urzędniczą. Ich antenaci, wywodzący się zresztą z Mierzyna w ziemi sieradzkiej, stopniowo weszli w posiadanie Remiszewic, Kału, Zamościa, Wardzyna i Rąbienia⁶⁰. Jakub pełnił w latach 1506-1533 urząd łowczego łęczyckiego⁶¹, a jego brat Mikołaj był w latach 1511-1512 miecznikiem sieradzkim⁶², z kolei w latach 1512-1524 piastował urząd chorążego większego łęczyckiego, obejmując go po Piotrze Wspinku z Będkowa, który uzyskał wówczas awans na kasztelana brzezińskiego⁶³. Warto zauważyć, że w skład majątku Mikołaja wchodziło – oprócz Remiszewic i Zamościa – również sąsiednie Świńsko, o czym informuje zapis z 1511 r., kiedy to wzmiankowany już Jan Olszowski z Olszowej wszedł w posiadanie zastawów w tychże miejscowościach uzyskanych na Mikołaju i jego żonie Barbarze⁶⁴. Na tym jednak nie koniec, jeśli chodzi o ich posiadłości, gdyż Jan Romiszewski, syn Jakuba, późniejszy łowczy łęczycki (1533-1546) i kasztelan konarski łęczycki (1547-1566)⁶⁵ w 1518 r. (a zatem w momencie, kiedy nie pełnił jeszcze żadnej roli politycznej) pisał się z Małcza i Skrzynek⁶⁶, co poszerza wiedzę na temat rozsiadlenia tej rodziny.

Podjęta próba nakreślenia panoramy rozsiadlenia rodowego dawnego powiatu brzezińskiego (choć zaznaczyć trzeba, że nie całego) i po części piotrkowskiego w odniesieniu do gniazd rodu Prusów przedstawia się niewątpliwie imponująco. W omawianym okresie, tj. od schyłku XIV w. do początków XVI stulecia, udało się zidentyfikować kilka rodów szlacheckich, a mianowicie Awdańców, Bielinów, Dołęgów, Jastrzębców, Jelitów, Junoszków, Kościeszów, Łabędziów, Ładów, Porajów, Rawiczów, Roliców, Toporów, Zarębów. Niektórych przedstawicieli wymienionych rodów odnotować można tylko przejściowo (Kościesz, Rawicz), jak pokazuje chociażby częsta zmiana przynależności Brzezin, do momentu ustabilizowania się tamtejszej własności w rękach jednej rodziny.

Ciekawym rodem wydają się być Bielinowie, którzy wprawdzie nie odegrali żadnej roli politycznej w swoim regionie, ale należy podkreślić ich związki z Prusami, z którymi się skoligacili. Należy zatem odnotować – rozważając w dalszym ciągu ich wzajemne relacje – dwa przypadki wejścia kobiet z tego rodu w związki małżeńskie z przedstawicielkami rodziny Olszowskich z Olszowy herbu Wilczekosy. Warto także podkreślić, że przedstawicielka tej samej gałęzi rodu Prusów, czyli Apolonia, wyszła za Mikołaja z Małcza herbu Jelita. Nie

⁵⁸ J. Szymczak, *Przejęcie Chojen, Mileszek i Bedonia przez Romiszewskich ze Stoków w 1511 r.*, „Rocznik Łódzki”, 1997, t. 44, s. 214-215.

⁵⁹ Ibidem, s. 218.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Urz.II/2, nr 363.

⁶² J. Szymczak, *Przejęcie Chojen, Mileszek i Bedonia...*, op. cit., tab. 1.

⁶³ Urz.II/2, nr 245.

⁶⁴ AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 801v.

⁶⁵ Urz.II/2, nr 364, 341.

⁶⁶ AGAD, KZB, ks. 3-4, k. 169.

ulega zatem wątpliwości, że lokalne relacje wśród *nobiles* wzmacniane były także mariażami, co miało na celu potencjalne podniesienie prestiżu danej rodziny. Jakkolwiek w tych konkretnych przypadkach chyba jednak nie te czynniki były dominujące, gdyż ród Bielinów, a także Małeccy i Olszowscy nie odegrali w omawianym okresie żadnej roli politycznej i nie zgromadzili jakiegokolwiek pokaźnej fortuny. Najbogatsze rodziny posiadały wielowioskowe kompleksy majątkowe oraz niekiedy miasta. Wymowny jest fakt, że Piotr Tłuk posiadał aż trzy miasta, tj. Stryków, Skoszewy i Ujazd.

W znakomitej większości analizowanych przypadków własność ziemską była rozdrobniona, toteż w jednej miejscowości dało się odnotować kilka rodzin pieczętujących się rozmaitymi herbami. Należy również pamiętać, że dało się także wyodrębnić kilku posesjonatów, którzy tylko przejściowo dzierżyli określone dobra (np. Brzeziny), nie zapisując się na trwałe na lokalnym partykularzu.

Podjęte w niniejszym artykule kwestie nie wyczerpują oczywiście całości zagadnienia, jeśli chodzi o dzieje wzmiankowanych rodów w Polsce Centralnej. Można z dużą dozą pewności stwierdzić, że każdy z nich wymaga dalszych pogłębionych badań i to zarówno pod względem genealogii, jak i własności ziemskiej, a w niektórych wypadkach także roli politycznej czy kościelnej. Biorąc pod uwagę zasygnalizowane okoliczności, należy stwierdzić, że każdy z rodów mógłby z powodzeniem doczekać się nawet odrębnej monografii.

Przeprowadzona analiza rozsiedlenia rodowego wydatnie ukazuje również miejsce heraldycznego rodu Prusów na partykularzu brzezińskim. Podkreślić wypada, że przyszło im współdziałać z przedstawicielami innych domów szlacheckich, szczególnie Bielinów, nad którymi niewątpliwie dominowali pod względem gospodarczym i politycznym, chociaż należy pamiętać, że jedyną rodziną współtworzącą ród Prusów, która sięgnęła po urzędy – ale dopiero w pierwszej dekadzie XVI w. – byli Wspinkowie z Będkowa. A zatem do schyłku średniowiecza Prusowie nie odegrali żadnej roli politycznej. Nieco inaczej ma się rzecz, gdy weźmie się pod uwagę ich pozycję majątkową. Przypomnieć trzeba raz jeszcze, że dobra samych tylko dziedziców będzkowskich rozciągały się aż w trzech ówczesnych województwach. Równie ważna była także kariera kościelna. Wszystko to składa się na ostateczną konkluzję, że Prusowie w powiecie brzezińskim byli tymi przedstawicielami stanu szlacheckiego, którzy na pewno nie odstawali od swoich sąsiadów pod względem gospodarczym czy liczby posiadanych beneficjów kościelnych. Z niektórymi sąsiednimi rodami nierzadko łączyły ich rozmaite związki i to nie tylko matrymonialne, ale także gospodarcze (transakcje kupna-sprzedaży czy wchodzenie w posiadanie dóbr zastawnych), a nawet reprezentowanie ich w czasie roczników sądowych. Nie ulega wątpliwości, że bardziej konkretne wnioski można byłoby wysuwać po przeprowadzeniu badań porównawczych nad ogółem stanu szlacheckiego w powiecie brzezińskim. Dopiero po szczegółowym prześledzeniu liczby pełnionych urzędów, godności kościelnych oraz posiadanych osiadłości, będzie można ustalić hierarchię szlachty na omawianym obszarze.

Jak zasygnalizowano na wstępie, niniejszy artykuł nie rości sobie pretensji do ostatecznego rozstrzygnięcia podniesionych kwestii, a jedynie ukazuje mozaikę rozsiedlenia rodowego, która – jak wynika z przeprowadzonych analiz – rysuje się dosyć imponująco i stanowi zarazem przyczynek do dalszych pogłębionych dociekań nad warstwą *nobiles*. Samo zaś zagadnienie bez wątpienia zasługuje na odrębną monografię naukową.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:
 Księgi grodzkie łęczyckie, ks. 8.
 Księgi grodzkie sieradzkie. Libri inscriptionum, ks. 7-8.
 Księgi ziemskie brzezińskie, ks. 1-2, 3-4.
 Metryka Koronna, ks. 33.

Wydawnictwa źródłowe drukowane

Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 12, red. J. Wyrozumski, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2004.
Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419, cz. 1-2, w: *Teki A. Pawińskiego*, t. 3-4, Warszawa 1897, s. 1-614, 1-800.
 Niesiecki K., *Herbarz polski powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. 6, Lipsk 1841.

Opracowania

Atlas Historyczny Polski, Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku, oprac. K. Chłapowski, A. Dunin-Wąsowiczowa, S.K. Kuczyński, K. Pacuski, E. Rutkowska, S. Trawkowski, M. Wilska, red. H. Rutkowski, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1998.
 Ćwikła Ł., *Michał Lasocki (zm. 1472) – konfederat, rycerz, polityk. Przyczynek do badań nad synnatariuszami konfederacji Spytka z Melsztyna z 1439 roku*, „Przegląd Nauk Historycznych”, 19(2020), nr 2, s. 9-29.
 Ćwikła Ł., *Prusowie i ich sąsiedzi, czyli z badań nad rozszedleniem rodowym szlachty powiatu brzezińskiego (część południowa) do początku XVI w.*, cz. 1, „Saeculum Christianum”, 2021, t. 28, nr 1, s. 50-61.
 Ćwikła Ł., *Z ziemi dobrzyńskiej do łęczyckiej. Lasoccy herbu Dołęga i ich majątki w Polsce Centralnej do połowy XVI wieku*, w: *Brzeziny i region. Przeszołość w narracji interdyscyplinarnej. Archeologia – architektura – sztuka – historia*, red. L. Tyszler, Brzeziny–Łódź 2019, s. 149-157.
 Gliński W., *Dzieje parafii św. Wojciecha w Ujeździe*, Łódź 2006.
 Kiryk F., *Lasocki Michał h. Dołęga*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław 1971, s. 541-542.
 Kowalska H., *Lasocki Stanisław h. Dołęga*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław 1971, s. 548-549.
 Kowalska-Pietrzak A., *Pralaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004.
 Malinowski K., *Gruszczyński Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 9, Wrocław 1960, s. 55-57.
 Malinowska J., *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001.
 Nowak T., *Dzieje Ujazdu do końca Rzeczypospolitej Szlacheckiej*, w: *Z dziejów Ujazdu koło Tomaszowa Mazowieckiego. Rezydencje. Kościoł. Miasteczko*, red. L. Kajzer, Łódź–Ujazd 2005, s. 23-47.
 Nowak T., *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagielly*, Łódź 2003.
 Nowak T., Rosin R., H. Wiklak, *Brzeziny i okolice do schyłku XVI w.*, w: *Brzeziny. Dzieje miasta do 1995 roku*, red. K. Badziak, Łódź–Brzeziny 1997, s. 41-74.
 Nowak T., Szymczakowa A., *Stefan (Szczepan) Puczek z Nędzierzewa*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 43, Wrocław 2004-2005, s. 149-150.
 Rosin R., *Lokacja miasta Ujazdu*, „Rocznik Łódzki”, 1964, t. 9 (12), s. 101-117.
 Strzelecka A., *Gniewosz z Dalewic*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Wrocław 1959-1960, s. 143-144.
 Szymański J., *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993.
 Szymczak J., *Erekcja kościoła w podlódzkich Chojnach w 1492 r.*, „Rocznik Łódzki”, 1996, t. 43, s. 15-27.
 Szymczak J., *Przejęcie Chojen, Mileszek i Bedonia przez Romiszewskich ze Stoków w 1511 r.*, „Rocznik Łódzki”, 1997, t. 44, s. 213-221.

- Szymczak J., *Skoszewy – zapomniane miasto koło Łodzi*, w: *Scientia nihil est quam veritatis imago. Studia ofiarowane Profesorowi Ryszardowi Szczygłowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. A. Sochacka i P. Jusiak, Lublin 2014, s. 151-169.
- Szymczak J., *Świętosław Szczenię z Zawady pod Nikopolem w 1396 r. (Marcin Kromer kontra Jan Długosz)*, „Rocznik Łódzki”, 1995, t. 42, s. 11-29.
- Szymczak J., *Ulicą Byszewską do Skoszew w gminie Nowosolna w powiecie łódzkim wschodnim*, „Zeszyty Wiejskie”, 2016, z. 22, s. 379-390.
- Szymczakowa A., *Piotr Thuk ze Strykowa h. Łączęka*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981, s. 431-432.
- Szymczakowa A., *Starania o kościół w Chojnach*, w: *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 45-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, red. T. Grabarczyk, A. Kowalska-Pietrzak, T. Nowak, Warszawa 2011, s. 477-482.
- Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Urzędnicy łączyczcy, sieradzcy i wielunscy XIII-XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985.
- Urzędnicy województw łączyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII wieku. Spisy* (cyt. jako: Urz.II/2), oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falińska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Wichowa M., *Malecki epizod biografii Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Przyczynek do badań dziejów „małej ojczyzny” pisarza*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”, 2006, t. 6, s. 15-24.
- Zajączkowski S.M., *Materiały z Metryki Koronnej odnoszące się do lokacji wsi na prawie niemieckim w dobrach szlacheckich w Łęczycy i Sieradzkim oraz dzieje odnośnych osiedli w XIV-XV w.*, „Rocznik Łódzki”, 1981, t. 30, s. 303-321.
- Zajączkowski S.M., *O wielowioskowej własności szlacheckiej w województwie łączyckim w XV i pierwszej połowie XVI w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, 1969, Ser. I, z. 60, s. 79-104.

